

Yüksek Öğretimde

Engelli Öğrencilere Destek ve Hizmet Sağlayanlar için Kılavuz

Sakarya Üniversitesi
Engelli Öğrenci Birimi

Engellilięi Saran Genel Kabuller ve Korkular

Birçok insanın engellilik ile ilgili çok az tecrübesi vardır veya hiç tecrübesi yoktur. Bu yüzden de insanlar engelli insanların farkına varamazlar ve varsalar da insanlar yanlış bir şey söylemekten endişe duyarlar ve çoğunlukla görmezden gelirler. Bu endişe engeli bulunan insanlarla ilgili genel kabuller ve kavram hatalarıyla birleştğinde onlar ve biz arasındaki uçurum giderek derinleşir.

Engellilięi saran genel kabuller ve korkulardan bir kaç:

Görme engelli insanlar eğitim veya kişisel işleri ile baş edemedikleri, okuyamadıkları ve yazamadıkları genel bir kabuldür. Oysa büyük yazı veya büyüteç aletleri birçok görme problemi olan insanlara yardımcı olmaktadır. Ekran okuyucuları, ses tanıma, okuma ve tarama aletleri ve ekran büyütme yazılımları gibi destekleyici teknoloji yazılımları görme engelli insanların okuyup çalışmalarına olanak sağlamaktadır.

İşitme engelli insanların telefon kullanmaları gereken yerde çalışamayacakları düşünülür. Oysa işitme engeli olan insanların çoğu ortakalan bir duymaya sahiptirler ve işitme cihazlarına takılı bir lupu kullanarak işitme cihazlarını telefon fonksiyonlarına yönlendirerek telefonu kullanabilirler. Tamamen işitme engelli olan insanlar da bilgiyi metine çevirerek ekranda görüntüleyen teknolojiler kullanabilirler.

Fiziksel engeli olan insanlar üniversiteye gidemeyeceği genel bir kabuldür çünkü binaların çoğunda merdiven vardır. Oysa merdivenli binalarda rampa veya asansörle rahatlıkla ulaşım sağlanabilir.

Engellilik ile İlgili Kullanılan Kelimeler

Engellilik durumu ile ilgili kullanılan dil başta engelli insanlar olmak üzere bu konuda duyarlı insanları da incitmektedir. Engelli insanlar, bakışların engellerinden ziyade kişiliklerine yönelmesini isterler ve tercih edilen terim “Engeli olan insan”dır. Çünkü engel durumları onların özelliklerinden sadece biridir. Tıpkı sizin mavi gözlü, kıvrıkcık saçlı, esmer veya sarışın olmanız gibi.

Birkaç Örnek:

Uygun Tanımlama ve Terim	Uygun Olmayan
Engeli Bulunan Kişi	Sakat, Özürlü
Fiziksel Bir Engeli Var	Topal, Eksik, Kusurlu
Otizmi	Otistik
Down Sendromu Var	Mongol
Zihinsel Engeli Olan Kişi	Deli, Gerizekalı
Epilepsisi Olan Kişi	Saralı

“ Temel kural önce kişiyi düşün
sonra engelini.”

Engeli Bulunan Bireylerle Doğru İletişim;

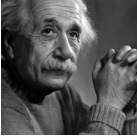
- Yardım etmeden önce yardım önerinin kabul edilmesini beklemek daha iyidir.
- En iyisini bildiğini varsayma. Kişiye neye ihtiyacı olduğunu sor ve söyleyeceklerini dinle.
- Kişi seni anlamada zorlanıyorsa ona zaman ver ve birkaç kez daha anlatmaya hazırlıklı ol.
- Kişinin konuşma engeli varsa dikkatlice dinleyip bitirmesine izin ver. Halen emin değilsen tekrar etmesini veya bir kâğıda yazmasını iste.
- İnsanlara, yaşlarına uygun bir şekilde davran.
- Yeteneksizlikten çok yetenek ve potansiyel üzerine odaklan.
- Aşırı övgüde bulunma. Bir iş için çok övgüde bulunmak büyüklük taslamakla eşdeğerdir.
- Doğrudan kişi ile konuş. Üçüncü kişileri kullanma.
- Gereksiz soru sorma. Kişinin yetenek ve güçlü yanları ile ilgili olumlu sorular sormak daha yapıcıdır.
- Doğal ol ve gereğinden fazla ilgi için kendini zorlama. Çok istekli ve meraklı olma.
- “Gitmek zorundayım” veya “Görüşürüz” gibi günlük cümleleri kullanmaktan çekinme. Kullandığın dile aşırı dikkat göstermen kişi ile konuşmada rahat olmadığının göstergesidir.

“Engeli bulunan kişilerle iletişim kurmanın anahtar kelimesi “SAYGI” dır.”

BUNLARI BİLİYOR MUSUNUZ?

Graham Bell'in bugün öne çıkan buluşlarının gölgesinde kalan yapıtlarının çoğu işitme engeli konusundaydı. İşitme engelli annesinin ve eşinin duyamadığı sesleri kaydetmeyi başardı. Aslında Graham Bell, duyamayanların sessizliğini ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Bunu başaramadı ama her gün yeni bir özelliğe kavuşan telefonla birbirinden kilometrelerce uzakta insanların birbirlerini duymalarını sağladı.

Yüzyılın dahilerinden biri olarak kabul edilen Einstein çocukluğunun ilk dönemlerinde ciddi anlamda konuşma bozukluğu; ilkokula başladığı dönemde ise öğrenme ve iletişim güçlüğü yaşamıştı. Okuldaki otorite ve eğitim sistemiyle çatışan ve tüm hayatı boyunca okuldan nefret eden Einstein; aslında ailesinin o dönemde korktuğu gibi zihinsel engelli değil sadece Disleksi idi.

Amerikalı hayvan bilimi uzmanı ve Colorado Devlet Üniversitesi'nde profesör olan Temple Grandin otizm tanısı almış bir bilim kadınıdır. Doktorlar, Temple'in durumunun ümitsiz olduğunu ve bir bakımevine kapatılması gerektiğini söylüyorlardı. Temple Grandin, Time Dergisi'nin "En Etkili 100 İsim" listesinde, "Kahramanlar" kategorisinde yer alıyor. Hayvan bilimine gönül vermesiyle beraber, 2004 yılında, People for the Ethical Treatment of Animals'da, vizyoner kategorisinde, "Proggy Ödülü"nü kazandı.

1770 doğumlu Alman klasik müzik bestecisi. Yaşamı boyunca sağlık problemleri çeken Beethoven 1801'de işitme problemleri yaşamaya başlamış ve 1817'de tamamen sağır oldu. Bu dönemden sonra sağırlığı müzik yaşamını hiçbir şekilde etkilememiş, hatta hepimizin çok iyi bildiği 9'uncu senfoniyi sağırılık döneminde bestelemiştir.

Müzik dünyasının gelmiş geçmiş en büyük insanlarından olan Mozart'ta Tourette Sendromu mevcuttu. Bu hastalık aynı şeylerin sonsuz kez tekrarlanmasına yol açar. Notalama yeteneğinin buradan geldiği düşünülüyor.

ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK AKADEMİK UYARLAMALAR

Bu bölümde, bazı engelleyici durumların tanımları ile yükseköğretimdeki uyarlamalara ilişkin kısa bir kılavuz sunulmaktadır. Karşılaşacağınız durumların burada belirtilenlerle sınırlı olmadığını ve bireysel farklılıklar bulunduğunu unutmayınız. Bu doğrultuda öğrencinin kendisine derslerde, verilen ödevlerde ve sınavlarda ne gibi bir desteğe ihtiyaç duyduğu dersin öğretim elemanı tarafından sorulmalıdır. Çünkü öğrencinin sahip olduğu engel türünün kendisine ne gibi sınırlılıklar getirdiğini en iyi öğrencinin kendisi bilir.

ASPERGER SENDROMU

Asperger sendromu, ICD-10 Zihinsel ve Davranışsal Bozuklukların Sınıflandırılması'nda yaygın gelişimsel bozukluk grubu içinde psikolojik gelişim bozuklukları altında tanımlanmıştır (World Health Organization, 1992).

Yaygın gelişimsel bozukluk "karşılıklı sosyal ilişkilerde ve iletişim örüntüsünde niteliksel anormallikler ve kısıtlı, stereotipik, tekrarlayan aktiviteler ve ilgiler" özellikleriyle tanımlanmıştır.

Asperger sendromu olan birçok birey normal aralıkta genel zekaya sahiptir ancak bir şekilde diğer normal zeka aralığında olan diğer insanlara göre daha yeteneksiz görülürler

Asperger sendromu olan bireylerin problem yaşama ihtimalleri olan üç alan: esnek düşünme, sosyal - duygusal etkileşim, dilin kullanılması ve iletişimdir.). Bu alandaki problemler kendini; arkadaşlık kurma ve devam ettirme, günün yapılandırılmamış kısmıyla baş etme ve işbirliği içinde çalışma gibi alanlarda gösterir. Dolayısıyla, grup çalışmaları ve rutin yaşamlarında meydana gelen herhangi bir değişiklik Asperger sendromu olan bireylerin işlevselliğini olumsuz yönde etkileyebilir

Asperger sendromu olan bireyler ayrıca; sözel bilgiyi işleme ve tutma konusunda; otobiyografik hafızaya dair ipuçlarını kullanma, sözel dili ve beden dilini kullanmada problem yaşayabilirler.

Bu yüzden; şakayı, alayı veya deyimleri anlama; yüz ve beden ifadelerinden çıkarım yapma; empatik olma ve genelleme yapma yetisine sahip olmayabilirler. İletişim ve sosyal etkileşimde yaşanan bu zorluklar Asperger sendromu olan bireylerde alışık olunmayan beden diline, iletişimi bölmeye ve sözel materyali yanlış anlama gibi duruma uygun olmayan davranışlara neden olabilir.

Nasıl Desteklenmeli?

Aşağıdaki uyarlamalar Kennedy ve arkadaşları (2008), Hughes ve arkadaşları (2010) tarafından önerilmiştir.

Sınavlar

- Ayrı bir derslikte sınav almasını sağlayınız. Öğrencinin sınavla ilgili herhangi bir güncellemeyi alabildiğinden ve diğer öğrenciler gibi soru sorabildiğinden emin olunuz.
- Ek süre veriniz.
- Bilgisayar kullanımına izin veriniz.
- Dikkat dağınık unsurları olabildiğince azaltınız.
- Belirsiz bir dil kullanmayınız.
- Açık uçlu soruları küçük parçalara bölünüz.
- Adım adım yönergeler, anlaşılır, yönlendirici ve yapıcı geribildirimler veriniz.

Dersler

- Soyut bir dil ve mecaz kullanmaktan olabildiğince kaçınınız. Yalın ve açık bir dil kullanınız.
- Ek açıklama yapmanız ve yeniden ifade etmeniz gerekebilir.
- Mümkün olabildiğince yazılı bilgi sağlayınız.
- Şakalar konusunda dikkatli olunuz. Öğrenci şaka ve gerçeği ayırt edemeyebilir.

Ödevler Ve Sınıf İçi Çalışmalar

- Grup çalışmaları Asperger sendromu olan öğrenciler için oldukça zorlayıcı olabilir. Bu nedenle grup çalışmasına alternatifler bulabilir ya da öğrenciyi tanıdık olduğu, bildiği bir gruba dahil edebilirsiniz. Ayrıca, gruptaki öğrencilere belirli görevlerin dağıtılması grup sürecini kolaylaştıracaktır.
- Geribildirim verirken dikkatli olunuz ve ne beklediğinizi örneklerle anlatınız.
- Öğrencinin sınıf değişikliği gibi, normal programında olabilecek herhangi bir değişikliğin farkında olduğundan emin olunuz.

DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU (HİPERKİNETİK BOZUKLUK)

Ruhsal ve Davranışsal Bozuklukların Sınıflandırılması ICD-10'da da belirtildiği üzere "Hiperkinetik bozukluklar erken gelişimsel dönemde ortaya çıkarlar (genellikle yaşamın ilk 5 yılında). Bu bozuklukların başlıca özellikleri bilişsel düzeyde katılım gerektiren etkinliklerde sebat göstermemenin yanı sıra dağınık, iyi düzenlenmemiş, ya da yoğun bir etkinliği tamamlama ve hatta hiçbir etkinliği tamamlamaksızın bir diğerine yönelme eğilimidir. Bu sorunlar genellikle okul yılları boyunca ve hatta yetişkinlik döneminde de devam eder; ancak, bu durumdan etkilenen birey etkinlik ve dikkat açısından aşamalı bir ilerleme gösterebilir" (World Health Organization, 1992).

Bu durumdan etkilenen öğrenciler şunları deneyimleyebilirler: Görevleri ve ödevleri zamanında bitirmede zorluk, düşüncüyü bir noktada toplamada yetersizlik (konsantre olamama), hareketlilik sebebiyle eksik bilgi edinme ya da odağı kaybetme, zaman planlamasında zorluk, kolayca dikkatinin dağılılabili olması ve sırasının kendisine gelmesini beklemede zorluk (Kennedy ve ark., 2008).

Nasıl Desteklenmeli?

Aşağıdaki uyarılar Derrington (tarihsiz), Kennedy ve arkadaşları (2008) ve Richard (1995) tarafından önerilmiştir.

Sınavlar

- Aynı bir derslikte sınav almasını sağlayınız. Öğrencinin sınavla ilgili herhangi bir güncellemeyi anlayabildiğinden ve diğer öğrenciler gibi soru sorabildiğinden emin olunuz.
- Ek süre veriniz.
- Bilgisayar kullanımına izin veriniz.
- Uygun olduğu durumda, hesap makinası kullanımına izin verebilirsiniz.
- Dikkat dağınık unsurları olabildiğince engelleyiniz.
- Çoktan seçmeli sorular yerine kısa cevaplı sınavlar gibi alternatif sınav formatlarına ihtiyaç duyulabilir.

Dersler

- Birden çok duyuya hitap eden bir öğretim stili kullanınız.
- Ses tonunuzu ve konuşma hızınızı çeşitlendiriniz.
- Sıklıkla göz kontağı kurunuz.
- Önemli Bilgileri Vurgulayınız.

Ödevler Ve Sınıf İçi Çalışmalar

- Uygulanabilir olduğu durumda, uzun dönemli projeler yerine sık ve kısa dönemli ödevler veriniz.

GÖRME YETERSİZLİĞİ

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre (World Health Organization, 2012), bir kişi hafif, orta ve ağır düzeyde görme yetersizliğine sahip olabilir ya da kör olabilir. Bir kişinin mevcut görme yeti düzeyi ile neler yapabileceği kişiden kişiye değişebilir.

Bishop ve Rhind (2011) yükseköğretimde görme yetersizliği olan öğrencilerin sorun alanlarını dört farklı kategoriye ayırmışlardır. Bu kategoriler "öğrencinin kendi tutumu (örneğin; öz-kimlik, görme yetersizliğiyle yaşamının olumlu özellikleri, destek bağları), kurumsal koşullar (örneğin; kampüsün gidiş-gelişe uygunluğu, merkezi hizmet desteği, okul düzeyinde destek), dış destek (örneğin; kampüse ve kampüsten yolculuk, dış finansal destek ve diğer kişilerin tutumları (örneğin; ailevi tutumlar, personelin/ çalışanların tutumu)" olarak belirtilmiştir.

Bir diğer deyişle, bu öğrenciler, yerleşkede mobilite/hareketlilik, basılı ya da diğer görsel materyallere erişim, slaytlardaki ya da tahtadaki yazılı notlara erişim, not alma, şekil, resim ve tablo gibi görsel araçların kullanıldığı dersleri anlama, okuma, uzağı ya da yakını görme, karanlıkta ya da aydınlıkta görme gibi konularda zorluklar yaşayabilirler (Kennedy ve ark., 2008).

Nasıl Desteklenmeli?

Aşağıdaki uyarlamalar Kennedy ve arkadaşları (2008) tarafından önerilmiştir.

Sınavlar

- Büyük punto, okuyucu, kaydedici, bilgisayar, Braille, ekran okuyucu ve büyütücü gibi alternatif sınav formları veriniz (Sınav sorularınızı erişilebilir formata dönüştürmek için Engelli Öğrenci Birimi ile irtibata geçiniz).
- Görme yetersizliği olan öğrencinin sınavı için bir okuyucu ya da kaydedici görevlendirildiyse, bu kişinin görevi yerine getirebilecek niteliğe sahip olduğundan emin olunuz. Bu, ilgili alana ilişkin yeterliliği olan bir kişinin görevlendirilmesi anlamına gelmektedir. Örneğin; psikoloji bölümünden bir kişi matematik sınavını okuyamayabilir.
- Görme engeli bulunan öğrencilerin sınavlarının nasıl okunması gerektiği ile ilgili yönergeler Ek-1'de sunulmuştur.
- Telaffuz ile ilgili herhangi sorunu olmayan bir okuyucu ya da kaydedici görevlendiriniz.
- Sınıf içi etkinlikleri tamamlayabilmek için öğrenci daha fazla zamana ihtiyaç duyabilir. Öğrenciye ek süre veriniz, ders anlatımı sırasında destek sağlayınız ya da öğrencinin iş yükünü azaltınız.
- Öğrenciler ders anlatımlarını kaydedebilirler. (Öğretim elemanı, öğrencinin ilgili kayıtları üçüncü şahıslarla paylaşmayacağına dair bir anlaşma yapabilir, daha fazla bilgi almak için engelli öğrenci birimi ile irtibata geçebilirsiniz.)
- Öğrenci not tutucu desteğine ihtiyaç duyabilir.

Dersler

- Materyalleri erişilebilir bir formata çevirmek zaman alacağı için dönem öncesinde öğrenciye öncelikli bir okuma listesi veriniz.
- Erişilebilir izlence ve broşürler sağlayınız.
- Öğrenci ile ders notlarını ve Power Point sunumlarını ders öncesinde erişilebilir bir formatta paylaşınız.
- Ders anlatırken resimleri şemaları grafikleri ve şekilleri tanımlayınız.
- Ders anlatırken konu ile ilgili “Bu şununla etkileşim içindedir” şeklinde bir ifade yerine “ Yaş depresyon puanları ile etkileşim içindedir” şeklinde bir ifade kullanınız.
- Ders öncesinde öğrenci ile ders notlarını paylaşmadıysanız, tahtaya her yazdığınızı sözlü olarak da aktarınız.
- Ders yeri değişiklikleri ve ödev teslim tarihleri hakkında öğrencinin bilgi sahibi olduğundan emin olunuz.
- Eğer öğrenci parmak kaldırıyorsa, ismini söyleyerek öğrenciye söz veriniz ya da grup içerisinde öğrenciye bir şey sormak istediğinizde öğrencinin ismini söyleyiniz.
- Öğrencilerin ders anlatımlarını kaydetmelerine izin veriniz.
- Öğrenci not tutucu desteğine ihtiyaç duyabilir.
- Yabancı dil öğretimi ile ilgili dikkat edilecek hususlar EK 2 'de yer almaktadır.

Ödevler Ve Sınıf İçi Çalışmalar

- Materyalleri okuma ve erişilebilir bir formata çevirme ek süre gerektirdiği için, görme yetersizliği olan öğrencilere ödevleri tamamlayabilmeleri için ek süre veriniz.
- Öğrenci kütüphane araştırması için desteğe ihtiyaç duyabilir.
- Öğrenci ödevin sayfa düzeni konusunda desteğe ihtiyaç duyabilir. Sayfa düzeni nedeniyle not kırılmamalıdır.
- Ödevlere geribildirim verirken, çalışmasının basılı formatı üzerinde değil elektronik format üzerinde geribildirim vermek gibi erişilebilir yöntemler kullanınız.

HAREKET GÜÇLÜĞÜ

Hareket güçlüğü çeşitli şekillerde ve farklı nedenlerle olabilir. Hareket güçlüğü bazen doğuştan, bazen de doğum sonrasında oluşabilir. Bazı hareket güçlükları durağan, bazıları da ilerleyen bir türde olabilir. Hareket güçlüğü, serebral palsy, multiplskleroz, kas distrofisi, spina bifida, hidrosefali, eklem iltihabı, omurilik yaralanması ve amputasyon gibi durumları içerir; ancak bu durumlarla sınırlı kalmamaktadır (Kennedy ve ark., 2008).

Hareket güçlüğü olan öğrenciler çevresel ve tutumsal engeller dolayısıyla zorluk yaşayabilirler (Kennedy ve ark., 2008). Not tutma, dersliğı, sınav salonuna, kütüphaneye ya da herhangi bir mekâna ulaşma, vücut duruşunu koruma ve belirli bir süre boyunca aynı pozisyonda kalma gibi durumlarda zorluk yaşayabilir, kronik ağrı çekebilirler. Bazı durumlarda da öğrenciler sözlü iletişim kurma konusunda sıkıntı yaşayabilirler.

Nasıl Desteklenmeli?

Aşağıdaki uyarlamalar Kennedy ve arkadaşları (2008), Northwestern Üniversitesi Engelli Öğrenci Hizmetleri (Northwestern University, 2012) ve Illinois Üniversitesi Engellilik Kaynakları ve Eğitim Hizmetleri (University of Illinois, tarihsiz, a) tarafından önerilmiştir.

Sınavlar

- Uygun mobilyaların bulunduğu erişilebilir sınav salonları seçiniz.
- Bilgisayar kullanımına izin veriniz.
- Ek süre veriniz.
- Öğrencinin aynı bir derslikte sınav almasını sağlayınız. Öğrencinin sınavla ilgili herhangi bir güncellemeyi alabildiğinden ve diğer öğrenciler gibi soru sorabildiğinden emin olunuz.
- Gerekli olduğu durumlarda telaffuzla ilgili herhangi bir sorunu olmayan bir okuyucu ya da kaydedici görevlendiriniz.
- Yardımcı bilgisayar teknolojisi kullanımına izin veriniz.
- Sınavın içeriğı ve formatına ilişkin makul uyarlamalar yapınız.
- Dinlenme molaları veriniz.

Dersler

- Ders öncesinde öğrenci ile ders notlarınızı paylaşınız.
- Öğrenci not tutucu desteğine ihtiyaç duyabilir.
- Uygun mobilyalı, erişilebilir derslikler seçiniz.

Ödevler Ve Sınıf İçi Çalışmalar

- Ödev, saha çalışması ya da kütüphane araştırması gerektiriyorsa ek süre veriniz.
- Tartışma grupları, gözlem etkinlikleri, staj, geribildirim ve süpervizyon oturumları gibi etkinlikler için erişilebilir alanlar ve etkinlik yerleri seçiniz.
- Ödevin ya da sınıf içi çalışmasının içeriği ve formatına ilişkin makul uyarlamalar yapınız.

İŞİTME YETERSİZLİĞİ

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization, 2012b), işitme yetersizliğini ve sağırlığı şu şekilde tanımlamaktadır:

“İşitme yetersizliği, normal duyma yetisi olan bir kişi kadar iyi işitememe durumudur. İşitme yetersizliği olan kişiler işitmede zorluk yaşayabilir ya da sağır olabilirler. Eğer bir kişi tamamen işitemiyorsa, bu durum sağırılık olarak tanımlanmaktadır.” Sağır ya da işitme yetersizliği olan kişiler işitme cihazı kullanabilir ancak işlevsel bir işitmeye sahip

olmayabilirler. Bazı işitme engelliler endüksiyon halkası gibi teknolojik cihazların kullanımıyla belirli koşullar altında işitebilirler; kimileri işaret dilini, dudak okumayı kullanabilir, kimileri de sözlü iletişim kurabilirler. Dolayısıyla, sağır olan ya da işitme yetersizliği olan kişiler mevcut işitme düzeyleri ve kullandıkları iletişim yöntemi açısından çeşitlilik gösterirler.

Yükseköğretimde, işitme yetersizliği yaşayan ya da sağır olan öğrenciler bilgiye ulaşabilmede genellikle üçüncü şahıslara bağlı olabilirler ve bu sebeple öğrenci ile öğretim elemanı arasında doğrudan iletişim oldukça sınırlıdır. Bu öğrenciler, ders notlarını okuma gibi anlamaya yönelik okuma yapma, akıcı ve anlatımsal yazma, imla, dilbilgisi, iletişim, belirlenen tarihlere uyum, büyük gruplarla çalışma, muğlak bilgiyi anlama, ders anlatımları sırasında bilgi edinme (Kennedy ve ark., 2008), telaffuz ve sözlü sunum yapma gibi alanlarda zorluk yaşayabilirler.

İşitme yetersizliği yaşayan ya da sağır olan öğrenciler aynı anda birden fazla uyarıcıyla ilgilenemezler; örneğin, bir öğrenci eşzamanlı olarak hem dersi anlatan kişiye hem de görsel uyarıcıya odaklanamayabilir (Kennedy ve ark., 2008). Ek olarak bu öğrenciler, grup tartışmalarında söz sırasının kimde olduğunu fark edemeyebilirler.

Nasıl Desteklemeli?

Aşağıdaki uyarlamalar Barnes ve Wight (2002) ve Kennedy ve arkadaşları (2008) tarafından önerilmiştir.

Sınavlar

- Öğrencinin anlayabilmesi ve kendisini ifade edebilmesi için ek süre veriniz.
- İhtiyaç olduğunda açıklamalar yapınız, belirsiz ve kafa karıştırıcı bir dil kullanmaktan kaçınınız.
- Gerekli teknolojik olanaklara sahip olan öğrenme ortamları seçiniz.
- Bilgisayar kullanımına izin veriniz.
- Sınav gözetmenini, öğrencinin sözlü yönergeleri kaçırabileceği konusunda bilgilendiriniz.
- Yazılı sınav yapmak mümkün değilse, işaret dilinde sunum yapmak gibi alternatif yöntemleri göz önüne alınız.
- Ufak farkları işaret diline çevirmek zor olduğu için çoktan seçmeli sınavlar sorunlu olabilir ve bu durumda alternatif değerlendirme yöntemleri düşünülmelidir.

Dersler

- Her dersin başlangıcında dersin ana hatlarını ve yeni kelimeleri veriniz.
- Ders anlatımı öncesinde ders notlarınızı öğrenci ile paylaşınız.
- Öğrencinin sizi ve sınıf arkadaşlarını kolay ve net bir şekilde görebildiğinden emin olunuz.
- Yüzünüzün iyi aydınlatılmış olduğundan, dudak hareketlerinizin anlaşılır olduğundan ve karanlıkta olmadığınıza emin olunuz.
- Ders sırasında, grupta yüz yüze olunuz ve göz kontağınızı koruyunuz. Ek görsel ipuçları sağlayabilmek için jest ve mimikler kullanınız.
- Konuşurken, öncelikli olarak işitme yetersizliği olan öğrencinin dikkatini kazanınız.
- Makul bir hızda, net ve doğal bir şekilde konuşunuz.
- İhtiyaç varsa, aynı şeyleri tekrar etmek yerine farklı kelimelerle yeniden özetleyiniz ve konuşurken tamamlanmış cümleler kullanınız.
- İşitme cihazı kullananlar için arka plan gürültüsünü azaltınız.
- Dudak okumak oldukça yorucu olduğu için düzenli aralar veriniz.
- Alt yazılı videolar kullanınız ve derste kullanılan herhangi bir işitsel materyalin yazılı bir özetini veriniz.
- Sınav tarihleri, derslik değişiklikleri gibi önemli bilgileri görsel bir şekilde anlatınız.

- Soru ve yorumları özetleyerek öğrencinin sınıf içi tartışmalara katılımını azami seviyeye çıkarınız.
- Öğrenci destekleyici bir teknoloji kullanıyorsa, öğrenci ile işbirliği yapınız. Öğrenci sizden mikrofon kullanmanızı isteyebilir.
- Öğrenci not tutucu desteğine ihtiyaç duyabilir.

Ödevler Ve Sınıf İçi Çalışmalar

- Öğrenciye ek süre veriniz.
- Öğrenciyi küçük gruplara yerleştiriniz.
- Grubun, işitme yetersizliği olan öğrencinin tartışmalara katılımını arttırmaya dikkat ettiğinden emin olunuz.

ÖZEL ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ

Bu gruptaki engellerin nörolojik kaynaklı olduğu varsayılır ve bu engel durumu bilgi ve becerilerin edinimini, depolanmasını, organizasyonunu ve kullanımını kısıtlar. Özel öğrenme güçlüğü, en az normal ya da normalin üstünde zihinsel işlevsellikle birlikte şu alanlardaki eksikliklerde gözlemlenir: İşitsel ve görsel işleme, bilgi işleme hızı, soyut ve genel akıl yürütme, bellek (uzun süreli, kısa süreli, görsel, işitsel), konuşma ve yazılı dil becerileri, okuma, çözümleme ve kavrama becerileri, matematiksel işlem becerileri ve kelime problemleri, görsel mekânsal beceriler, ince ve kaba motor becerileri ve yürütücü işlevler (problem çözme ve organizasyon) (University of Illinois, tarihsiz, b). Disleksi, gelişimsel koordinasyon bozukluğu, dispraksi ve diskalkuli özel öğrenme güçlüğü örneklerindendir.

Nasıl Desteklemeli?

Aşağıdaki uyarlamalar Kennedy ve arkadaşları (2008) tarafından önerilmiştir.

Sınavlar

- Ek süre veriniz.
- Bilgisayar kullanımına izin veriniz.
- Öğrencinin ayrı bir derslikte sınav almasını sağlayınız. Öğrencinin sınavla ilgili herhangi bir güncellemeyi alabildiğinden ve diğer öğrenciler gibi soru sorabildiğinden emin olunuz.
- Uygun olduğu durumlarda hesap makinası kullanımına izin verebilirsiniz.
- Dikkat dağınık unsurları olabildiğince engelleyiniz.
- Uygun olduğu durumlarda iyi düzeyde İngilizce bilen ve telaffuz ile ilgili herhangi bir sorunu olmayan bir okuyucu ya da kaydedici görevlendiriniz.
- Alternatif çıktı formatları sağlayınız.

Dersler

- Öğrenciler ders anlatımlarını kaydedebilirler. (Öğretim elemanı, öğrencinin, ilgili kayıtları üçüncü şahıslarla paylaşmamasına yönelik olarak bir anlaşma yapabilir, daha fazla bilgi almak için engelli öğrenci birimi ile irtibata geçebilirsiniz.)
- Öğrenci not tutucu desteğine ihtiyaç duyabilir.
- El yazısı ile hazırlanmış metinler yerine basılmış/çıktısı alınmış metinler kullanınız. Kısa ve açık bir yazım biçimi kullanınız.
- PowerPoint slaytlarında desenli arka fon kullanmayınız.
- Times New Roman gibi bir yazı tipi kullanmak yerine Arial ya da Comic Sans gibi açık/anlaşılabilir bir yazı tipi kullanınız.
- Çok çeşitli yazı tipi kullanmayınız.
- Paragraflar, başlıklar ve alt başlıklar, madde işaretleri ve numaralı listeler kullanınız.
- İtalik ya da altı çizilmiş metinler yerine kalın yazı tipi ile metni belirginleştiriniz.
- Kırmızı ya da yeşil mürekkep kullanmayınız.
- Metne ek olarak akış şemaları, şemalar ve grafikler gibi alternatif yöntemlerle bilgiyi sununuz.
- Olabilirse işitsel ya da elektronik metinler sağlayınız.
- Erken planlama ve okumayı kolaylaştırmak için okuma listesini öğrencilerinize önceden veriniz.
- Okuma listesindeki en önemli kitapları belirtiniz ve öğrencileri okumalardaki anahtar noktalara yönlendiriniz.
- Yeni bir konuyu anlatırken konuyu genel olarak tanırtınız. Her dersin sonunda anahtar noktaların, yeni kelimelerin ve terimlerin (terminolojinin) üzerinden geçerek bir özet yapınız.

Ödevler Ve Sınıf İçi Çalışmalar

- Yazılı çalışmayı düzeltme konusunda destek sağlayınız.
- Ödevleri notlandırırken sayfa düzeni yerine, fikirlere ve organizasyona önem veriniz.
- Ek süre veriniz.

EK-1: SINAV SORUSU OKUMA KURALLARI

Bir sınav sırasında soruların okunması ve sınavı giren kişiden yanıtların alınarak yazılması özel bir dikkat ve etkileşim gerektirir. Soruları okurken düzgün bir diksiyon kullanmanız, akıcı ve sınavı alan kişinin anlayabileceği biçimde okuma yapmanız oldukça önemlidir. Sınav sırasındaki tavır ve davranışlarınızın sınavı alan kişiyi olumsuz yönde etkilememesine dikkat etmeniz gerekmektedir.

Sınavdaki genel tutumunuz ile ilgili aşağıdaki noktaları göz önünde bulundurmanız yararlı olacaktır.

1. Sınav yönergesinin okunması: Sınav başında adaya kitapçıkta yazan yönergeyi dikkatlice okuyun. Sınav süresi, sınavda kaç soru olduğu, yapılan yanıtların doğruları götürüp götürmediği gibi konulardaki bilgileri belirttiğinizden emin olun.

2. Soruların okunması ve yanıtların işaretlenmesi: Soruları ve seçenekleri okurken ses tonunuz ya da söylediğiniz bir sözle herhangi bir şekilde yanıtla ilgili ipucu vermekten kaçınınız. Sınav sırasındaki görevinizin sadece soruyu ve seçenekleri doğru biçimde adaya aktarmak ve onun verdiği yanıtı doğru şekilde işaretlemek olduğunu unutmayınız.

3. Tekrardan kaçınmamak: Sınavı giren aday okuduğunuz sorunun bir kısmını ya da tamamını yeniden dinlemek isteyebilecektir. Aday tekrarı birden fazla da isteyebilir. Bu durumda adayın soruyu kaçınıcı kez tekrar ettiğine bakmaksızın istediği bölümleri yeniden okuyun. Okumalar sırasında sıkıldığınıza işaret edebilecek ve adayın konsantrasyonunu bozabilecek hal ve tavırlardan kesinlikle kaçınınız.

4. Okumada değişiklikler: Sınavı giren aday daha hızlı ya da daha yavaş, daha alçak sesle ya da daha yüksek sesle soruları okumanızı isteyebilir. Bu tür durumlarda adayın gereksinimlerine uygun olarak okumanızı ayarlayınız.

5. Sorulara yeniden dönüş: Sınavı giren aday sınav sırasında bazı soruları boş bırakmak isteyebilir ya da yanıtı verse bile bu soruya tekrar dönmek istediğini söyleyebilir. Bu durumda boş bırakılan ya da adayın daha sonra yeniden dönmek istediğini belirttiği sorulara soru kitapçığında işaret koyun ve adayın istediği zaman bu soruları yeniden okuyun.

6. Matematiksel işlemler ve alınacak notlar: Aday sınav sırasında çeşitli notlar almasını isteyebilir. Bu durumda adayın istediği işlemleri onun söylediği biçimde yeni bir şeyler ekleyip çıkartmadan soru kitapçığı üzerine yazınız. Çarpma, bölme, toplama, çıkartma gibi işlemlerin sonuçlarını adayın hesaplaması gerektiğini unutmayınız.

7. Sınav sonu: Tüm soruları okumayı ve yanıtlarını işaretlemeyi tamamladıktan sonra adaya tekrar dönmek istediği soru ya da soruları olup olmadığını sorun. Hala sınav süreniz varsa adayın istediği soruları tekrar okuyun.

8. Baş edemediğiniz durumlar: Sınav içerisinde soruların okunması ve diğer konularda adayın beklentileriyle bir uyumsuzluk yaşıyorsanız ve bunu adayla konuşarak çözemeyeceğinizi düşünüyorsanız lütfen sınav gözetmenleriyle irtibata geçiniz.

Soru okuma kuralları

Aşağıda belirteceğimiz kurallar size temel anlamda rehberlik edebilmesi için hazırlanmış olup, sınava giren adayın istek ve beklentileri doğrultusunda esnetilebilir. Bu kuralları size bir yol gösterici olarak düşünebilirsiniz.

1. Soru Okuma Biçimi: Bir soru okunmaya başlanırken önce kaçınıcı soru olduğu seslendirilmeli, soru metninin okunmasının ardından seçeneklere geçilmeden önce “seçenekler” ifadesi kullanılmalıdır. Her seçeneğin başında o seçeneğin harfi de mutlaka okunmalıdır (A B C D E). Seçenekler de okunduktan sonra adayın belirttiği seçenek optik forma işaretlenmelidir.

Aday isterse sorunun tamamı ya da bir kısmı yeniden okunmalıdır!!!

Örnek:

Soru 1: Atatürk'ün;

- Türk Tarih Kurumunu açması,
- Arkeolojik kazıları başlatması

gibi uygulamaları, aşağıdaki bilim dallarından hangisini geliştirmeye yöneliktir?

Seçenekler:

- A) Dinî bilimleri B) Fen bilimleri
- C) Matematik D) Sosyal bilimleri

2. Paragraf Soruları: Paragraf sorularının okunması sırasında uzun bir paragraf ile karşı karşıyaysak önce soru kökeni, daha sonra paragraf metni ve daha sonra tekrar sorunun kökeni okunmalı, en sonunda da seçeneklere geçilmelidir. Aday paragraf sorusunun farklı biçimde okunmasını isterse soru adayın istediği biçimde okunmalıdır. Aday zaman zaman paragrafın bir bölümünü ya da tamamını yeniden okutmak isterse paragraf adayın istediği noktadan itibaren tekrar okunmalıdır.

Örnek:

Soru 15: Bu parçanın yazarı, kutu resmi çizerken ne düşünmüştür?

Küçük çocuk benden bir kuzu resmi çizmemi istedi. Hemen kağıdı kalemi aldım elime. Fakat beğendiremedim yaptığım resimleri. En sonunda “İstedığın kuzu bunun içerisinde.” Diyerek hava delikleri olan bir kutu çizdim. Küçük çocuk, hayalindeki kuzu resmini görmüşçesine sevindi.

Bu parçanın yazarı, kutu resmi çizerken ne düşünmüştür?

Seçenekler ...

3. Numaralı Cümleler:

Bir soru içerisinde numaralandırılmış cümleler varsa ve soru seçeneklerinde bu numaralı cümlelere atıf yapılarak yanıt isteniyorsa, önce soru metni okunur, ardından numaralı cümleler numaraları da belirtilerek okunur. Seçenekler ifadesi kullanılarak seçeneklere geçilir ve seçeneklerde, önce atıfta bulunulan numara adları, daha sonra da o numaralı cümleler okunur. Adayın isteğine göre baştan numaralar okunmadan doğrudan seçeneklere de geçilebilir.

Örnek:

Soru: 10: Bu paragraftaki numaralandırılmış cümleler dört ayrı masaldan alınmıştır.

Aşağıdakilerin hangisinde aynı masala ait cümleler bir arada verilmiştir?

- (1) Gölün kuruması ise, en çok iki kazla bir kurbağayı rahatsız etmiş.
- (2) Ne yapalım ne edelim, diyerek üç arkadaş kafa kafaya vermişler.
- (3) Sevgili dostum fare, geçmiş olsun, nasıl oldu da girdin şu kapana?
- (4) Deniz gittikçe kabarıyor.
- (5) Tilki bakmış sesin geldiği yöne, gördüğünden bir şey anlayamamış.
- (6) Sonunda içlerinden birisinin aklına, başka bir yere göç etmek gelmiş.
- (7) Zaten başka çıkar yolları yokmuş; gittikçe kuruyan, bataklık bir yerde yaşamak çok zormuş

Seçenekler:

- A) 1, 3, 4, 7: (1) Gölün kuruması ise, en çok iki kazla bir kurbağayı rahatsız etmiş. (3) Sevgili dostum fare, geçmiş olsun, nasıl oldu da girdin şu kapana? (4) Deniz gittikçe kabarıyor. (7) Zaten başka çıkar yolları yokmuş; gittikçe kuruyan, bataklık bir yerde yaşamak çok zormuş.
- B) 2, 3, 4, 6: (2) Ne yapalım ne edelim, diyerek üç arkadaş kafa kafaya vermişler. (3) Sevgili dostum fare, geçmiş olsun, nasıl oldu da girdin şu kapana? (4) Deniz gittikçe kabarıyor. (6) Sonunda içlerinden birisinin aklına, başka bir yere göç etmek gelmiş.
- C) 3, 4, 5, 6: (3) Sevgili dostum fare, geçmiş olsun, nasıl oldu da girdin şu kapana? (4) Deniz gittikçe kabarıyor. (5) Tilki bakmış sesin geldiği yöne, gördüğünden bir şey anlayamamış. (6) Sonunda içlerinden birisinin aklına, başka bir yere göç etmek gelmiş.
- D) 1, 2, 6, 7: (1) Gölün kuruması ise, en çok iki kazla bir kurbağayı rahatsız etmiş. (2) Ne yapalım ne edelim, diyerek üç arkadaş kafa kafaya vermişler. (6) Sonunda içlerinden birisinin aklına, başka bir yere göç etmek gelmiş. (7) Zaten başka çıkar yolları yokmuş; gittikçe kuruyan, bataklık bir yerde yaşamak çok zormuş.

4. Boşlukların seslendirilmesi:

- Soru içerisinde boş bırakılan bir ifadeye yer verildiyse, o yerin boş bırakıldığını ifade etmek için "nokta nokta" denilmelidir.
- Soru cümlesi içerisinde doldurulması gereken bir boşluk ve seçenekler arasında bu boşluk yerine koyulacak öğeler bulunuyorsa, seçenekler seslendirilirken soru cümlesi ve yerine gelen boşluk birlikte okunmalıdır.

Örnek:

Soru 3: Bu cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

Yağmurun yağmasını dört gözle bekliyorum .....(nokta nokta) suyumuzun bitmesinden korkuyorum.

A) fakat

Yağmurun yağmasını dört gözle bekliyorum fakat suyumuzun bitmesinden korkuyorum.

B) çünkü

Yağmurun yağmasını dört gözle bekliyorum çünkü suyumuzun bitmesinden korkuyorum.

C) ama

Yağmurun yağmasını dört gözle bekliyorum ama suyumuzun bitmesinden korkuyorum.

D) ne var ki

Yağmurun yağmasını dört gözle bekliyorum ne var ki suyumuzun bitmesinden korkuyorum.

• Seçeneklerde boşlukların yerine gelecek öğeler sorudaki cümle ile birlikte okunduğunda dinleyiciye yanıtın ipucunu veriyorsa, bu durumda soru cümlesi ve seçenekler birleştirilmemelidir.

Örnek:

Soru 19: "AĞAÇ" kelimesine aşağıdaki eklerden hangisi getirilirse "Ç" harfi "C"ye dönüşür?

A) - MIŞ B) - TA C) - LAR D) - IM

5. Parantezler:

Sorularda parantez içerisinde bir ifade varsa parantez içinde denilerek gerekli ifade okunmalı, daha sonra bir saniye kadar beklenilip okunmaya devam edilmelidir. Matematiksel ifadelerin olduğu sorularda ise parantezlerin açılıp kapandığı "aç parantez " "kapa parantez" şeklinde belirtilmelidir. Birden fazla parantezin olduğu sorularda da hangi parantezin nerede açılıp kapandığı dikkatli bir şekilde belirtilmelidir. Aynı şekilde kök, üst ve mutlak değer içeren ifadelerin nerede başlayıp nerede bittiği adayın anlayabileceği biçimde belirtilmeli, gerekirse tekrar vurgulanmalıdır. Buna paralel olarak matematiksel ifadelerde pay ve paydayı ayıran kesir bölüsüyle normal bölü işaretini farklı biçimde ifade edilmeli, eğer bir kesir bölüsü varsa bölünün ayırdığı kesirin üst ve alt tarafında hangi ifadelerin olduğu tekrar okunmalıdır.

6. Yazım Hatası Soruları:

Noktalama işaretleri ya da sözcüklerin ayrı veya bitişik yazılması gibi sorularda yazım hatasının arandığı cümle okunarak adaya bu cümleyle ilgili ne gibi soruları olduğu sorulmalıdır. Adayın isteğine göre kelimelerin harf harf nasıl yazıldığı, nerede hangi noktalama işaretinin kullanıldığı, bitişik ya da ayrı yazılma gibi durumlar belirtilmelidir. Aday bu konularla ilgili soru sormadan cümlede hangi sözcüğün veya noktalama işaretinin nasıl yazıldığı gibi konularda adaya bilgi verilmemelidir. Burada adaydan nerde yazım yanlış olabileceğini tahmin ederek buna yönelik sorular sorması beklenmelidir.

EK -2 : GÖRME ENGELİ BULUNAN ÖĞRENCİLERE YABANCI DİL NASIL ÖĞRETİLMELİ?

İyi düzeyde yabancı dil bilen görme engelli bir kişi turistik otellerde, bankalarda, noterlerde, adliyelerde, tercüme bürolarında, yurt dışı bağlantılı ticari şirketlerde, radyo, televizyon, gazete ve dergilerde iş bulabilme olanağına sahip olurlar. Konferans tercümanlığı yapabilirler. Özel kurslar verebilirler. Kitap tercüme edebilirler. Ancak, görme engelliler için böylesine önemli bir istihdam alanı maalesef bugüne kadar yeterince ciddiye alınmamıştır.

Yabancı dil eğitimi alan görme engelli öğrenciler için ihtiyaca uygun eğitim ortamı oluşturulamamıştır. Örneğin yabancı dil eğitiminde kullanılan yazılı materyallerin görme engellilerin okuduğu Braille yazıyla basılıp dağıtılması olmazsa olmaz düzeyde bir ihtiyaçtır. Görme engelli öğrenciler yabancı dil öğrenme konusunda bu gibi eksiklikler nedeniyle ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar. Örneğin Braille eğitim materyali eksikliği ve öğretim metotlarını bilen öğretmenlerin bulunmayışı gibi nedenlerle üniversiteye devam eden öğrencilerin yeterince başarılı olamadıkları bir gerçektir.

Bir yabancı dil eğitimcisinin görevi sadece mevcut olanaklarla yetinmek değil, yöntem ve teknikleriyle, araç ve gereçleriyle en uygun eğitim ortamını sağlamaktır.

Sadece görme engellilerden oluşan bir gruba yabancı dil öğretmek farklı, gören öğrencilerle aynı sınıfta bulunan görme engelli öğrencilere yabancı dil öğretmek daha farklıdır.

Son yıllarda yabancı dil eğitiminde görsel materyaller önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Derslerde, resimli kitaplar, videolar, filmler, slaytlar, Cd-romlar gibi görsel ağırlıklı materyaller kullanılmaktadır.

Hiç görmeyen kişiler görsel kaynaklardan yararlanamazlar. Bu nedenle uygulanan öğretim metotları büyük ölçüde kulağa hitap etmeli ve dokunma duyusuna dayalı materyal ve egzersizlerle desteklenmelidir.

Oyunlar, şarkılar, hikâyeler, şiirler, dramalarla, konuşma kulüpleri oluşturma gibi etkinliklerle yabancı dil cazip hale getirilmelidir.

Bir yabancı dili öğrenmek, sadece onun gramer yapısını bilmek değildir. Doğru ve akıcı düzeyde Pratik konuşma becerisi kazanmak, dinlediğini anlayabilmek, düşündüğünü ifade edebilmek, o dilde okuyup yazabilmek, çeviriler yapabilmektir. İyi bir eğitimci; insanlar arasındaki bireysel farklılıkları, psikolojik özellikleri dikkate alarak öğretme, izleme, ölçme değerlendirme tekniklerini, eğitim materyallerini, laboratuvar hizmetlerini en iyi şekilde kullanabilen bir kişidir.

“Kendine yeterli, üretken, bilgili ve deneyimli görme engellilerin sayısı ne kadar artarsa toplumun yanlış önyargılarının ve ayrımcı yaklaşımlarının da o ölçüde azalacağı unutulmamalıdır.”

Görme Engelli Öğrencilere Yabancı Dil Öğretirken Şu Hususlara Dikkat Edilmelidir:

- Derslerde kullanılacak yazılı materyaller ve sınav soruları mutlaka Braille yazıyla basılarak görme engelli öğrencilere dağıtılmalı, bu amaçla bilgisayar, tarayıcı ve Braille yazıcıdan oluşan araçların yer aldığı özel bir çalışma odası düzenlenmelidir.
- Yazı tahtasını kullanırken, tahtaya yazdığınız yazıları sürekli yüksek sesle, yavaş ve anlaşılır şekilde tekrar etmeli, yeni kelimeleri öğrencinin yazabilmesi için harf harf söylemelisiniz.
- Görsel materyallerin eksikliğini telafi etmek üzere sözlü anlatıma ve dokunmaya dayalı yöntemlere ağırlık vermeli, yeni kelime ve cümleleri öğretirken bazı şeylerin kendisini veya maketini sınıfa getirerek öğrencinin dokunarak görmesini sağlamalısınız.
- Kelimeleri öğretirken taklit yapma veya dramatize etme gibi yöntemlere başvurmamalısınız. Örneğin (uyumak) kelimesini öğretirken uyuma taklidi yapmak. (Gülme) kelimesini öğretirken gülme taklidi yapmak gibi.
- Görme engelli öğrenci sınıfta öğretmeni kolay duyabileceği en uygun yere oturtulmalı ve öğretmen sınıfın genişliğine, kalabalıklığına göre uygun bir ses tonuyla konuşmalıdır. Zaman zaman görme engelli öğrenciye yazıp yazamadığını, anlayıp anlayamadığını sormalıdır.
- Sınav soruları Braille yazılı bir kağıt ile verilmemişse, sorular görme engelli öğrenciye sessiz bir ortamda telaffuzu düzgün bir kişi tarafından okunmalı, öğrencinin verdiği cevaplar cevap kâğıdına işaretlenmelidir.
- Öğrencinin ders sırasında yazamadığı ve anlayamadığı konuları ders dışında tamamlayabilmesi için öğretmen veya sınıf arkadaşları tarafından ona yardımcı olunmalıdır.
- Ders dışı saatlerde öğrencinin eksiklerini tamamlaması için Braille ve sesli materyallerin yer aldığı özel bir çalışma mekânı oluşturulmalıdır.
- Görme engelli öğrencilere yabancı dil eğitimi verecek olan öğretmenler özel yöntem ve teknikler, materyaller ve Braille yazı konusunda kendisini geliştirmeli gerekirse bu konuda üniversite yönetiminden destek istemelidir.
- Öğretmen derslerde dinleme-anlama, okuma-yazma, çeviri yapma gibi çalışmalara ağırlık vermeli, görme engelli öğrencinin aktif katılımını sağlayacak yöntemler geliştirmelidir.
- Pratik konuşma becerisi kazandırmak amacıyla zaman, zaman yabancılarla iletişim kurularak bazı derslerde onlarla karşılıklı konuşma egzersizleri yaptırılmalıdır.
- Öğrencilere bilgisayar üzerinden yabancı dilde bir sözlüğü nasıl kullanabileceği uygulamalı olarak öğretilmelidir.

EK 3: ENGELLİ ÖĞRENCİLER İLE İLGİLİ YÜKSEKÖĞRETİM GENEL KURUL KARARLARI

Engelli öğrencilerin Ders Muafiyetine İlişkin Yüksek Öğretim Genel Kurul Kararı

18 ŞUBAT 2009

23/02/1990 tarihli Yürütme Kurulu toplantısında alınan; özürli öğrenciler için özürleri ile doğrudan ilgili olan derslerden; ders seçmeli ise başka bir dersi seçmesi, ders zorunlu ise, öğrencilerin bu derslerden muaf tutulması hususunda ilgili yönetim kurulunca 2547 sayılı Kanun'un 2880 sayılı Kanun'la değişik 18/b-5 maddesi uyarınca karar alınmasının uygun olduğuna ilişkin karar 21/07/2006 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul toplantısında yeniden görüşülmüş ve anılan kararın aynen uygulanmasına devam edilmesi hususunda verilen karar 08/10/2009 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul toplantısında yeniden incelenerek, 5378 Sayılı Kanun'da "Hiçbir gerekçeyle özürliülerin eğitim alması engellenemez. Özürli çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak bütünleştirilmiş ortamlarda ve özürli olmayanlarla eşit eğitim imkanı sağlanır" hükmü ile yükseköğretim programlarında verilen mesleki yeterliklerin tam olarak kazanılabilmesi için 21/07/2006 tarihli YÖK Genel Kurul Kararının iptal edilmesine, engelli öğrencilerin başvurmaları halinde öğrenciye varsa başvurdukları dersin eşdeğerinin verilmesinin sağlanmasına, bunun sağlanamaması durumunda ise ders programının bu konuda gelişen program ve teknik kullanılarak öğrenciye uyarlanmasına karar verilmiştir.

Engelli öğrencilerin Özel Yetenek Sınavına Başvuruları ile Yükseköğretim Genel Kurul Kararları

09 ARALIK 2013

19.12.2013 tarihli Genel Kurul toplantısında özel yetenek sınavı ile öğrenci alan programlarda engelli öğrenciler için (bedensel engelli, görme engelli, işitme engelli, otizm), engelli olduklarını belgelemeleri kaydıyla ilgili yıldaki YGS puanlarından biri 100 ve üzerinde olanların, özel yetenek sınavlarına kabul edilmesine, 2013-2014 öğretim yılında özel yetenek sınavında başarılı olmasına rağmen YGS'den 140 puan alamadığı için kayıtları yapılamayan adayların da kontenjana bakılmaksızın kayıtlarının yapılmasına karar verilmiştir.

25.09.2014 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul toplantısında engelli öğrencilerin (bedensel engelli, görme engelli, işitme engelli, otizm) özel yetenek sınavı ile öğrenci alan programlara YGS puanları değerlendirmeye katılmadan (ÖSYS Kılavuzlarında yer alan formül kullanılmadan) yetenek sınav sonucuna göre değerlendirilerek, yetenek sınavını kazanan öğrencilerin kayıtlarının yapılması uygun görülmüş ve 2014-2015 eğitim öğretim yılına ilişkin değerlendirme ve kayıt işlemleri sona erdiğinden söz konusu karar uyarınca bu döneme mahsus olmak üzere yetenek sınavında başarılı olan öğrencilerinde kontenjana bakılmaksızın kayıtlarının yapılmasına karar verilmiştir.

İşitme Engelli Öğrencilerin Yabancı Dil Muafiyetine İlişkin Yüksek Öğretim Genel Kurul Kararı

16 ARALIK 2014

25/12/2014 tarihli Yükseköğretim Genel Kurul toplantısında; Kurulumuz Engelli Öğrenci Komisyonu'nun 16/12/2014 tarihli toplantısında alınan görüşü de dikkate alınarak, temel ve ortaöğretimde yabancı dil dersinden muaf olan işitme engelli öğrencilerin, talep etmeleri halinde yabancı dil dersi yerine, üniversitelerinin ilgili kurullarının belirleyeceği eşdeğer kredide bir dersin verilmesine karar verilmiştir.

EK 4:

T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ ENGELLİ ÖĞRENCİLER EĞİTİM - ÖĞRETİM VE SINAV UYGULAMALARI SENATO ESASLARI

BİRİNCİ BÖLÜM Genel Esaslar

Amaç

Madde 1 - Bu Senato Esasları'nın amacı; Sakarya Üniversitesi'nde ön lisans, lisans ve lisansüstü programlarında kayıtlı bulunan engelli öğrencilerin engel durumlarından dolayı ders ve sınav uygulamalarında karşılaştıkları sorunları ortadan kaldırarak eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve engelli öğrencilerin başarılarına pozitif katkıda bulunmaktır.

Kapsam

Madde 2 - Bu Senato Esasları; Sakarya Üniversitesi'nde ön lisans, lisans ve lisansüstü programlarında uygulanan ders ve sınav uygulamalarını kapsar.

Dayanak

Madde 3 - Bu Senato Esasları; 14/08/2010 tarih, 27672 sayılı ve 14.02.2014 tarih, 28913 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe giren Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği'ne dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4 - Bu Senato Esasları' nda geçen;

- a) Üniversite:** Sakarya Üniversitesi'ni,
- b) Rektör:** Sakarya Üniversitesi Rektörü'nü,
- c) Engelli Öğrenci Birimi:** 14/08/2010 tarih ve 27672 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe giren Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği'nin 11'inci Maddesi uyarınca Sakarya Üniversitesi'nde kurulan Birimi,
- d) Komisyon:** Sakarya Üniversitesi Engelli Öğrenci Birimi tarafından oluşturulacak olan Komisyonu,
- e) Engelli Öğrenci:** Doğuştan ya da sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeni ile toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve koruma, bakım, iyileştirme, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan yükseköğretim öğrencisini,

f) Engelli Sağlık Kurulu Raporu: Engelli Sağlık Kurulu'na hazırlanan, kişilerin engel ve sağlık durumları ile kullanım amacını belirten belgeyi,

g) Okuyucu - İşaretleyici: Sakarya Üniversitesi'nde görev yapan engelli öğrencilerin sınavlarına refakat eden, sınav olunan ders ile ilgili bölümün terminolojisine hâkim öğretim elemanı veya kamu görevlisini,

h) Ders: Sakarya Üniversitesi ön lisans, lisans ve lisansüstü programlarında okutulan zorunlu ve seçmeli dersleri,

i) Sınav: Sakarya Üniversitesi'nde ön lisans, lisans ve lisansüstü programlarına dair yapılan ara sınavlar ve final sınavları ile bu sınavlara ek olarak yapılan mazeret, bütünleme, tek ders vb. sınavları ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Ders Uygulamalarına İlişkin Usul ve Esaslar

Ders Uygulamaları

Madde 5 - Ders öncesinde, sırasında ve sonrasında engelli öğrencilerin engel durumlarından dolayı karşılaştıkları sorunları ortadan kaldırarak eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve engelli öğrencilerin ders uygulamaları nedeni ile başarılarının olumsuz yönde etkilenmemesine yönelik ders uygulamaları usul ve esasları aşağıdaki gibidir.

a) İşitme engelli öğrenci bulunan sınıflarda işitme cihazı kullanıp, kullanmamasına bakılmaksızın oturma düzeni plânlanırken ders veren / sunum yapan öğretim elemanını rahatlıkla görebilecekleri şekilde plânlanır,

b) İşitme engelli öğrenci bulunan sınıflarda ders veren / sunum yapan öğretim elemanı yüzü sınıfa dönük olarak bulunmaya özen gösterir,

c) Görme engelli öğrencilerin bilgisayar kullanarak uygulamalı görecekları derslerde kullandıkları bilgisayarların sesli hale getirilmeleri sağlanır,

d) Dikkat eksikliği, hiperaktif, disleksi, disgrafi gibi özel öğrenme güçlükleri bulunan ve görme engelli olan öğrencilerin, kişisel görüş ve tartışmalar hariç olmak üzere objektif konuların işlendiği dersleri ses kayıt cihazı ile kaydetmesine izin verilir.

e) Görme engelli öğrencilerin görsel materyallerden yararlanamayacakları için bu materyallerin kullanıldığı derslerle ilgili olarak materyaller hakkında sözlü betimleme yapılarak görme engelli öğrencinin materyali kavraması sağlanır,

f) Öğrencinin engel grubunu dikkate alarak, dersi takip edebilmeleri için ilgili ders materyalleri (kitap, dergi, test, sunum v.b.) bilgisayarlarında sesli olarak dinleyebilecekleri formatlarda (MS Word, Mp3 v.b.), öğretim elemanı tarafından öğrencilere verilir. Rektörlük bu amaçla teknik alt yapı kurar ve öğretim elemanları ya da engelli öğrenciler tarafından talep edilen ses dönüşümlerini sağlar.

g) Bedensel engelli öğrencilerin bulunduğu sınıfların mimari olarak en uygun olan katlarda ve dersliklerde oluşturulması sağlanır.

- h) Kısmi görme engelli öğrencilerin bulunduğu sınıfların aydınlatmalarının yeterli derecede olması sağlanır.
- i) Engelli öğrencilerin bulunduğu sınıflarda ders veren/sunum yapan öğretim elemanı ders ile ilgili olarak hazırlayacağı slayt, sunum, sinevizyon, tepegöz v.s. dokümanları engel gruplarını dikkate alarak hazırlar,
- j) Öğrencinin engel grubu dikkate alınarak, ödevlerin, sınıf içi çalışmaların içeriğine ve formatına ilişkin makul uyarlamalar yapılır.
- k) Üniversitenin imkanları dahilinde işitme engelli öğrencisi bulunan bölümlere işaret dili tercüman desteği sağlanır.
- l) Uzaktan eğitim programlarının ders videoları engel grupları dikkate alınarak hazırlanır.

Ders Muafiyeti

Madde 6 - Engelli öğrencilerin engel durumlarından dolayı ders muafiyeti talebi ile başvurmaları halinde ders seçmeli ise varsa eş değer bir ders verilir, dersin eş değeri yok ise ya da ders zorunlu ise gelişen teknik ve programlar yardımıyla ilgili ders, engelli öğrenci dikkate alınarak verilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sınav Uygulamalarına İlişkin Usul ve Esaslar

Sınav Uygulamaları

Madde 7 - Sınav öncesinde, sırasında ve sonrasında engelli öğrencilerin engel durumlarından dolayı karşılaştıkları sorunları ortadan kaldırarak eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak ve engelli öğrencilerin sınav uygulamaları nedeni ile başarılarının olumsuz yönde etkilenmemesine yönelik sınav uygulamaları usul ve esasları aşağıdaki gibidir.

- a) Sınav salonları engelli öğrencilerin ulaşılabilirliği göz önünde bulundurularak düzenlenir,
- b) Sınav görevlileri tarafından sınav ya da sorular ile ilgili yapılacak olan duyuru, hatırlatma ya da düzeltmelerin engelli öğrencilerin engel durumları göz önünde bulundurularak yapmaları sağlanır,
- c) İhtiyaç duyulması halinde engelli öğrencilerin sınavlara yardımcı araç gereç ile (işitme cihazı, teleskopik gözlük, prizmatik gözlük, büyüteç vb.) girmeleri sağlanır,
- d) İhtiyaç duyulması halinde engelli öğrencilerin yazılı sınavlarına refakat edecek, sınav olunan ders ile ilgili bölümün terminolojisine hâkim ve okuma kuralları hakkında bilgisi olan (öğretim görevlisi / araştırma görevlisi) görevlendirilir. Görevlendirilen okuyucu - işaretleyici, okuma kuralları hakkında yeterli bilgiye sahip değilse engelli öğrenci biriminden danışmanlık alınır,
- e) İhtiyaç duyulması halinde engelli öğrencilerin sınavlarını bilgisayar ortamında yazmaları sağlanır,

f) Görme engelli öğrencilerin talebi doğrultusunda soru kitapçığı ya da soru kâğıdı Braille (kabartma) ya da sesli olarak hazırlanır,

g) Kısmi görme kaybı olan veya az gören görme engelli öğrenciler için soru kitapçığı ya da soru kâğıdı öğrencinin okuyabileceği büyüklükteki puntolarda basılmış olarak hazırlanır,

h) Öğrencilerin engel durumları dikkate alınarak, eğer uygunsa sınavlar çoktan seçmeli testler şeklinde yapılır,

i) Görme, işitme, dikkat eksikliği, hiperaktif, disleksi - Disgrafi vb. engeli bulunan engelli öğrenciler normal sınav salonlarından ayrı olarak başkalarından rahatsız olmayacakları ve başkalarını da rahatsız etmeyecekleri salonlarda tek kişi olarak sınav olmaları sağlanır,

j) Okuyucu - işaretleyici ya da büyük puntolu soru kâğıdı ya da kitapçığı ile sınava giren görme engelli öğrenciler ile yazma ve hareket güclüğü çeken engelli öğrencilere sınav süresinin üçte ikisi kadar ek süre verilir,

k) İhtiyaç duyulması halinde engelli öğrencilerin sınavlara ilaç, tıbbi malzeme ya da sıvı ile (insülin pompası v.b.) girmelerine izin verilir,

l) İhtiyaç duyulması halinde engelli öğrencilerin sınav sırasında sınav görevlisi nezaretinde tuvalet - lavabo ihtiyacını karşılamasına izin verilir.

m) Engelli öğrencinin sınav esnasında karşılaşacağı, biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarından dolayı, danışmanı nezaretinde geri dönmek kaydıyla sınava kısa süreliğine ara vermesine sınav yürütücüsü tarafından izin verilir.

n) Görme engelli öğrenci, sesli betimlemesi yapılamayan grafik, şema ve şekil gibi görsel içerikli sorulardan muaf tutulur. Bunun yerine öğrencinin aynı konuya ilişkin bilgileri alternatif sorularla değerlendirilir.

o) İhtiyaç duyulması halinde, ilgili öğretim üyesinin onayıyla sınavlar öğrencinin engel grubu göz önünde bulundurularak sözlü olarak da yapılabilir.

p) İhtiyaç duyulması halinde engelli öğrencilerin sınav olduğu sınıflara ek gözetmen görevlendirilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Komisyon Oluşumu ve Görevleri

Madde 8 - Bu Senato Esasları'nda yer alan hükümler ile ilgili uyumsuzluk yaşanması ya da bu Senato Esasları'nda tanımlanmamış bir engellilik durumu olması halinde; ilgili konuyu karara bağlamak üzere; Bölüm Başkanlıklarında üyeleri, ders sorumlusu olan öğretim üyesi, bölümün engelli öğrenci danışmanı ve engelli öğrenci çalışmalarından sorumlu sosyal çalışmacıdan oluşan bir komisyon kurulur.

Madde 9 - Komisyon; fakülte, yüksekokul, enstitü veya meslek yüksekokulunda engelli öğrencilerin sınav uygulamaları ile ilgili beliren uyumsuzlukları veya Senato Esasları'nda tanımlanmamış bir engellilik durumu ile karşılaşıldığında mevcut yasal mevzuatlar doğrultusunda konuyu görüşerek karara bağlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Yürürlük

Madde 10 - Bu Senato Esasları hükümleri; Sakarya Üniversitesi Senatosu tarafından kabul edildiği tarihte yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 11 - Bu Senato Esasları hükümlerini Rektör yürütür.

ENGELLİLERLE İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİKLER

1. 65 Yaşını doldurmuş engelli, muhtaç, kimsesiz vatandaşlara aylık bağlanması yönetmeliği. 6.11.2010, 27751 RG
2. Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Resmî Kurum ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliği. 30.07.2006, 26244 RG
3. Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. 21.10.2010, 27736 RG
4. Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik 30.07.2006, 26244 RG
5. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi. Milletlerarası Sözleşme Onayı. 14.07.2009, 27288 RG
6. Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği. 16.08.2006, 26261 RG
7. Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik 30.05.2006, 26183 RG
8. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. 31.05.2006, 26184 RG (değişiklikler 14.03.2009, 27169 RG ve 31.07.2009, 27305 RG)
9. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği 19.12.2010, 27790 RG
10. Özel Mesleki Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yönetmelik. 2.5.2006, 26156 RG
11. Özürlüler ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Kanun Numarası: 5378, 1.7.2005, 25868 RG
12. Özürlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları İle Yapılacak Yarışma Sınavları Hakkında Yönetmelik. 16.9.2004, 25585 RG
13. Özürlülük Ölçütü, Sınıflandırması ve Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik. 16.12.2010, 27787 RG
14. Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Usul ve Esasların Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik. 14.04. 2006, 26139 RG
15. Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkilî, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. 22.04.2006, 26147 RG
16. Yükseköğretim Kurumları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği. 14.08.2010, 27672 RG

FAYDALI LİNKLER

- Engelli Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü: <http://www.eyh.gov.tr>
- Eğitimde Görme Engelliler Derneği: <http://www.gormeengelli-ogrenciler.com>
- Fiziksel Engelliler Vakfı : www.fev.org.tr
- Altı Nokta Körler Derneği: <http://www.altinokta.org.tr>
- Yükseköğretim Kurulu Özürlü Öğrenciler Komisyonu:
<http://www.yok.gov.tr/content/view/789/194/lang.tr>
- İş-Kur Genel Müdürlüğü: <http://www.iskur.gov.tr>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: <http://www.calisma.gov.tr>
- Türkiye Körler Federasyonu: <http://www.korlerfederasyonu.org.tr>
- Türkiye Sakatlar Derneği (TSD): www.tsd.org.tr
- Türkiye Omurilik Felçliler Derneği (TOFD): <http://www.ofd.org.tr>
- Bedensel Engellilerle Dayanışma Derneği: <http://www.bedd.org.tr>
- Türkiye Engelliler Spor Yardım ve Eğitim Vakfı: <http://www.tesyev.com>
- Bedensel Engelliler Spor Federasyonu: <http://www.besf.org.tr>
- Türkiye İşitme Engelliler Milli Federasyonu: <http://www.turkdeaf.org>
- İşitme Engelliler Spor Federasyonu: <http://www.sessizler.org>

KAYNAKLAR

- <http://www.yok.gov.tr/web/guest/engelli-ogrenci-komisyonu>
- Yüksek Öğretimde Engelli Öğrencilere Destek ve Hizmet Sağlayanlar için İyi Uygulamalar Rehberi AHEAD-TIU, www.tiu.org.tr
- Engelli Öğrencilerin Akademik Ortamda Desteklenmesi - Öğretim Elemanı Kılavuzu - Engelsiz ODTÜ Birimi - Eylül 2013, <http://engelsiz.metu.edu.tr/>
- Engelli Öğrencilerin Yükseköğretimden Beklentileri Engelli Öğrenci Platformu Bildirisi, Mart 2011
- <http://www.gormeengelli-ogrenciler.com/>
- <https://tr.wikipedia.org>

